

МІЦНІ ПОЗИЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ТОВАРОВИРОБНИКА — ОСНОВА СИЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. І, с. 19–21

За умов, коли відбувається пошук моделі розвитку країни, дуже важливим завданням економічної науки є розробка та практичне застосування системи забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Однією з характеристик трансформаційних процесів в Україні є неузгодженість інтересів і дій органів влади, недержавних інститутів, громадських об'єднань і суб'єктів господарювання. Часто намагання втримати рівновагу економічної системи будь-якими засобами заважає реалізації стратегічних напрямків соціально-економічного розвитку, зумовлюючи розвиток конфлікту між короткотерміновими завданнями та стратегічними цілями.

Економічна безпека підприємства — це система створення механізму мобілізації корпоративних ресурсів підприємства та оптимального управління ними з метою ефективнішого їх використання, забезпечення стійкого функціонування підприємства, створення засад активної протидії будь-яким негативним факторам впливу на підприємство. Зауважимо, що як безпека держави в цілому, так і безпека підприємств певний час можуть забезпечуватись окремо чи навіть за рахунок одна одної, проте у стратегічному плані — це не лише взаємопов'язані, а й неподільні поняття. На нашу думку, саме суперечність між безпекою макро- та мікрорівня є основною проблемою економічної безпеки України на сучасному етапі.

Труднощі перехідного періоду, пов'язані з нестійкістю економічної системи держави, а також мінливою системою цінностей суспільства, змушують вітчизняні підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та знаходити адекватні розв'язання таких складних проблем: відсутність необхідної кваліфіковано розробленої законодавчо-правової бази, яка б регулювала різні аспекти діяльності підприємств, а також постійна

зміна положень чинного законодавства; найгостріша нестача в підприємств обігових коштів, зумовлена жорсткою грошовою та податковою політикою державних органів, розривом зв'язків кооперації та низьким рівнем виконання договірних зобов'язань за укладеними договорами; відсутність освічених, професійно підготовлених фахівців, насамперед з питань менеджменту та маркетингу; катастрофічний стан технологій і виробничого обладнання.

В умовах перехідної економіки критично важливою стає здатність держави впливати на суб'єкти господарювання через непрямі важелі, передусім інструменти бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики. У свою чергу, така здатність має спиратися на спроможність суб'єктів господарювання до адекватної реакції на дію подібних важелів, а відтак — на їх спроможність будувати й реалізовувати власну стратегію розвитку. При цьому визначальними факторами є наявність прозорого макросередовища, власних фінансових ресурсів або можливості їх запозичення без втрати незалежності та, як наслідок, спроможності сумлінно сплачувати податки та платежі, виконувати інші вимоги законодавства без загрози для відтворювальних процесів.

Криза фінансів мікрорівня, катастрофічне зменшення місткості внутрішнього ринку, надвисокий податковий прес практично позбавили більшість підприємств здатності самостійно здійснювати відтворювальні процеси та спонукали їх вдатися до політики отримання “ренти” у вигляді пільг, преференцій або послаблень у дотриманні нормативно-правових вимог. Інша частина підприємств перейшла до “тіньової економіки”, що вкрай негативно позначається на дієздатності держави внаслідок загострення проблеми податкових надходжень як основної складової фінансової основи державної політики.

Таке становище суб'єктів господарювання дає підстави стверджувати, що сучасна структура економічної системи України суперечить її економічним інтересам, унаслідок чого Україна не в змозі бути повноцінним суб'єктом інтеграційних процесів. Це автоматично перетворює її на об'єкт впливу потужних гео економічних сил.

Тому важливим кроком на шляху до забезпечення дієздатності держави є створення умов, коли зміцнення позицій суб'єктів господарювання сприятиме зміцненню держави.

Господарський механізм має виконувати такі завдання:

- забезпечення збалансованості суспільного виробництва (пошук і підтримання відтворювальних пропорцій);
- розширення виробництва — забезпечення розширеного відтворення;
- розвиток виробництва — удосконалення продуктивних сил і структури виробництва.

Ці завдання продиктовані як об'єктом господарського процесу, так і метою трансформації.

Відірваність господарської системи від виробництва, ринку продуктів і ресурсів, відсутність інформації про її діяльність — усе це в сукупності вимагає негайного налагодження механізму дії економічної системи України та вирішення таких питань: що виробляти та в якій кількості; з якими витратами та для кого; як розподіляти вироблений суспільний продукт.

При цьому до того як визначати майбутні напрямки реформування, необхідно зрозуміти, чому більшість попередніх реформ виявилися помилковими й безрезультатними. Причина їх неефективності — у самій ринковій системі, на побудову якої вони були спрямовані.

1. Ринковий механізм саморегуляції (вільна конкуренція) діє ефективно лише за наявності раціональної структури економіки. Він не здатен самотійно, без втручання держави, формувати цю структуру. Якщо структура економіки нераціональна, то дія регуляторів ринкового механізму автоматично спрямовується на її знищення. Саме в цьому ми й переконуємося нині.

2. У ринковому середовищі основною рушійною силою відтворення виробництва є власний інтерес, що у глобальному масштабі переростає у стратегію розширення ринку, яка за відсутності опору чи за сприятливих умов переростає у стратегію поглинання (завоювання) ринків. Отже, основною причиною загострення ситуації в економіці стало відлучення держави від управління

процесом розвитку, що до того ж похитнуло підвалини державності.

Важливими кроками, що сприятимуть економічному зростанню, є створення партнерських взаємовідносин між органами державної влади та суб'єктами економічної діяльності, а також забезпечення для вітчизняних виробників “прозорості” як вітчизняного, так і світового ринку, формування відповідного правового поля й норм поведінки суб'єктів господарювання; забезпечення доступності інформації про ринки товарів, послуг, їх споживачів і кон'юнктуру, про кредитні та інвестиційні ресурси, наявні технології й ноу-хау, консалтингові послуги тощо.

Основним пріоритетом в економічній політиці держави має стати вдосконалення важелів грошово-кредитного та бюджетно-податкового регулювання, які, на відміну від їх теперішньої фіскальної орієнтації, мають бути реальними важелями економічного зростання.

Ключовою проблемою у відновленні процесів відтворення українських підприємств є забезпечення захисту вітчизняного ринку й поширення тенденцій до збільшення його місткості за рахунок підвищення попиту з боку підприємств і населення. Слід також зважати, що життєвий рівень переважної більшості населення визначається одержанням доходів від активної економічної діяльності, а відтак — дієздатністю підприємств і забезпеченням умов для їх стійкого функціонування.

З метою більш динамічного розвитку виробництва вітчизняних товарів необхідно здійснити поступовий перехід на технологічні цикли виготовлення готової продукції з власної сировини, на енергоощадні та імпортозамінні технології. Крім того, потрібно змінити структуру експортно-імпортних операцій, зменшивши сировинну складову в експорті через запровадження системи квот на вивезення сировини та порядку ліцензування поставок на внутрішній ринок.

Основне завдання реформування підприємств полягає у створенні умов для активізації та нарощування їх потенціалу за одночасного підвищення передбачуваності функціонування. Для цього потрібно посилити увагу до стратегічних аспектів управління. У процесі роботи необхідно вжити таких заходів:

- виявити “гочки зростання”, тобто ті підприємства й організації, що реалізують проекти та програми, метою яких є знайдення та освоєння реального платоспроможного попиту на вільному ринку;

- підвищити ефективність управління державними підприємствами, організувати процес ліквідації неефективних підприємств;

- визначити підприємства, продукція яких необхідна для забезпечення державних потреб (насамперед підприємства оборонного комплексу, так звані казенні, які працюють виключно на державне замовлення й не підлягають конверсії, підприємства з переробки ядерних відходів та ін.);

- виокремити ті господарські суб'єкти, контрольний пакет акцій яких обов'язково має бути закріпленій за державою, щоб своєчасний вплив на рішення, що приймаються цими суб'єктами, сприяв забезпеченню економічної безпеки;

- визначити підприємства, незадовільне становище яких негативно позначається на рівні забезпечення економічної безпеки держави.

Важливою складовою системи управління економікою є відновлення на нових засадах процесу планування, змістом якого має бути реалізація стратегічних завдань політики економічної трансформації відповідно до національних інтересів України. Плани мають складатись із середньо- і довгострокових завдань, на основі яких визначаються заходи на короткострокові періоди.

Необхідно зауважити, що планування як одна з провідних функцій системи управління застосовується в усіх без винятку розвинених країнах, що беруться за взірець, і нарікань на цей інструмент управління розвитком економіки немає. Застосування сучасних методів планування та прогнозування в державному управлінні дасть можливість цілеспрямовано та ефективно використовувати всі фактори й резерви забезпечення динамічного розвитку економіки України, удосконалити галузеву структуру господарської системи, мобілізувати всі джерела інвестицій та підвищення життєвого рівня населення.

Важливо, щоб приватні підприємницькі структури, здійснюючи господарську діяльність, не лише дбали про свої приватні інтереси, а й ураховували інтереси держави й суспільства. Адже коли, наприклад, валютні кошти вітчизняних комерційних структур "осідають" в іноземних банках, вони підвищують економічний потенціал іноземних країн і підривають економіку України. Фінансове знекровлення країни веде до неспроможності соціально захищати вразливі верстви населення, розвивати науку, освіту, культуру, що зрештою може призвести до втрати державності.

Безглуздо сподіватися на ефективність хаотичних ринкових реформ — вони не діють через безсилля господарського механізму функціонування економіки держави. Тому, здійснюючи структурну перебудову економіки, необхідно керуватись принципами органічного поєднання ринкової економіки, в якій відтворювальні процеси відбуваються за вільного перетікання капіталів між сферами діяльності залежно від попиту на ринку, і планової, в межах якої державні капіталовкладення формуються залежно від загальнодержавних і місцевих потреб і замовлень. Отже, треба побудувати дворівневу економіку держави. Взаємодія рівнів цієї економічної моделі спрямована на економічний розвиток і економічне зростання національної економіки. Відповідність обох рівнів економіки єдиній економічній стратегії протидіє створенню умов, за яких заохочувальна конкуренція переростає у протистояння, тобто один рівень розвивається за рахунок іншого, не поліпшуючи загальнонаціональні показники. Рівні дворівневої економіки доповнюють один одного, забезпечуючи ефективне виконання завдань, передбачених єдиним стратегічним задумом економічного розвитку.